

DINGUSIŲ BE ŽINIOS ASMENŲ REIŠKINIO SAMPRATA, SOCIALINĖS IR KRIMINOLOGINĖS PRIEŽASTYS

Andrija Pačinskaitė

Mykolo Romerio Universitetas

E. paštas andrija.pacinskaite@gmail.com

Kuratorius prof. dr. Vidmantas Egidijus Kurapka

E. paštas egidijus@mruni.eu

Santrauka. Straipsnyje analizuojama ir įvardijama reiškinių samprata, kadangi tiek Lietuvoje, tiek kai kuriose užsienio šalyse, nėra tikslaus dingusio be žinios asmens apibrėžimo. Į dingusių be žinios asmenų reiškinį pažvelgta per socialinę ir kriminologinę prizmes, kadangi laikams keičiantis, priežasčių dėl ko asmenys dingsta daugėja. Demografinė gyvenamoji vieta suponuoja skirtingas dingimo priežastis ir tendencijas. Tai įtakoja šiuolaikinis gyvenimo būdas, konkrečioje šalyje vykstantys socialiniai, ekonominiai procesai, žmonių mobilumas, atviros valstybių sienos, galimybių gausa. Šiuo straipsniu siekiama atskleisti dėl kokių priežasčių žmonės tampa dingę be žinios. Straipsnyje aptariamos retos ir aktualios dingimo priežastys šiomis dienomis. Tikslas buvo realizuojamas atlikus mokslinės literatūros, tarptautinių dokumentų, ES teisės aktų, statistinių duomenų analizę.

Raktiniai žodžiai: dingęs be žinios asmuo, kriminologinės ir socialinės asmenų dingimo priežastys, dingimo priežastys.

Įvadas

Dingę be žinios asmenys tai socialinis, ekonominis reiškiny, su kuriuo susiduria visos pasaulio valstybės, tarp jų ir Lietuva. Išskiriant vaikus, nustatyta, kad Europoje kas 2-3 minutes gaunamas pranešimas apie dingusį vaiką. Kiekvienais metais Europoje dingsta apie 250 000 tūkstančių vaikų¹. Kasmet pasaulyje pranešama apie maždaug milijoną dingusių nepilnamečių². Dingusių be žinios asmenų reiškiny aktualus kiekvienai Europos valstybei tame tarpe ir Lietuvai. Per dešimt metų Lietuvoje buvo pradėta 32 tūkstančiai 88 ikiteisminiai tyrimai dėl dingusio be žinios asmens. Iš jų dėl nepilnamečių paieškų pradėta 21 tūkstantis 242 ikiteisminiai tyrimai³, dėl suaugusiųjų 10 tūkstančių 846 ikiteisminiai tyrimai. Laikams keičiantis, priežasčių dėl ko asmenys dingsta daugėja: tampa nusikaltimo aukomis⁴, yra pagrobti⁵, žūsta stichinių nelaimių metu⁶. Ukrainoje nuo 2022 m. vasario 24 dienos prasidėjus karui, asmenų dingimų atveju ypatingai padidėjo⁷, taip pat svarbu paminėti 2023 m. spalio mėn. įsiliepsnojusį karinį konfliktą tarp Hamas ir Izraelio, kurio pasėkoje, žmonės paimami įkaitais, dėl bombardavimų Gazos ruože, šimtai vaikų paskelbti dingusiais, taip pat asmenys žūsta eismo įvykyje, netenka nuovokos ar nesiorientuoja aplinkoje, serga psichikos, senatvinėmis

1 Missing children in Europe, žiūrėta 2021 gruodžio 5 d., <https://missingchildreneurope.eu/>.

2 Europos karštoji linija 116000 dėl dingusių vaikų Lietuvoje, žiūrėta 2021 m. gruodžio 5 d., <https://www.116000.lt/>.

3 Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenys apie paskelbtas vaikų paieškas Lietuvoje, 2011 – 2020 m., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>

4 European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, "Trafficking in human beings", <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/trafficking-human-beings>

5 Association of Chief Police Officers, "Guidance on the management recording and investigation of missing persons", 2005, Centrex, 10, žiūrėta 2021 m. gruodžio 4 d., http://www.gpdg.co.uk/pact_old/pdf/MissingPersonsInteractive.pdf

6 Joel R. Reidenberg et al., „Privacy and Missing Persons after Natural Disasters“, *Commons Lab, Woodrow Wilson International Center for Scholars*, Vol. 2 (March 6, 2013), <https://ssrn.com/abstract=2229610>.

7 „Dėl chaoso Ukrainos pasienyje dingsta vaikai, fiksuojami prekybos žmonėmis atvejai“, 15min, 2022-03-12., www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/del-chaoso-ukrainos-pasienyje-dingsta-vaikai-fiksuojami-prekybos-zmonemis-atvejai-57-1652736?copied.

ligomis⁸; nusprendžia nusižudyti⁹; įvyksta nesmurtinė mirtis; dėl nelaimingų atsitikimų¹⁰, tai pat dėl aplinkybių kurios nesusijos su mirtimi tokių kaip išvykimas slaptai gydytis, dirbti, mokytis, yra sulaikyti teisėsaugos institucijų ar tiesiog nenori artimiesiems pranešti apie savo buvimo vietą¹¹; pabėga iš namų dėl patiriamo smurto, buitinių konfliktų, kitų sunkumų.

Lietuvoje dingusių be žinios asmenų reiškinių samprata ir priežastingumas aprašytas labai menkai, neišsamiai ir tik atskirais klausimais. Šio straipsnio tikslas suformuluoti dingusio be žinios asmens apibrėžimą ir įvardinti priežastis dėl kurių dingsta žmonės. Atlikus šios problemos analizę, bus galima užtikrinti efektyvesnę asmens paiešką, tirti dingimo atvejus, bet ir numatyti tam tikras preventines priemones.

Autorė rėmėsi sisteminės analizės metodu analizuojant mokslinę literatūrą, abstrakcijos metodu atskleidžiant dingusio be žinios asmens ir kitas su šiuo reiškiniu susijusias sampratas., apibendrinimo ir sintezės metodai taikyti apibendrinant išanalizuotą informaciją ir pateikiant išvadas.

Analizuojant užsienio literatūrą, dingusio be žinios asmenų sąvokos apibrėžimą analizavo S. Bruce W. Paul¹², N. Biehal, F. Mitchell, J. Wade¹³, atvejų priežastis nagrinėjo M. Cohen Irwin, M. Amanda V., P. Darryl¹⁴, J. R. Reidenberg¹⁵,

8 „Why people go missing“, Australian Federal Police, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://www.missingpersons.gov.au/about/why-people-go-missing>.

9 Nina Biehal, Fiona Mitchell ir Jim Wade, *Lost from view Missing persons in the UK* (The Policy Press, 2003), <https://www.york.ac.uk/inst/spru/research/pdf/lostFromView.pdf>.

10 Kenna Quinet, „Missing Persons“, *Problem-Oriented Guides for Police Problem-Specific Guides Series* No. 66, (2012), ISBN: 978-1-932582-20-8, žiūrėta 2021 m. gruodžio 5 d.: 16 <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.399.5793&rep=rep1&type=pdf>.

11 Biehal, Mitchell ir Wade, op. cit., 9.

12 Bruce Swanton ir Wilson Paul, „Research brief: Missing persons“, *Trends & issues in crime and criminal justice* No. 17, (1989): 2. <https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/tandi017.pdf>.

13 Biehal, Mitchell ir Wade, op. cit., 9.

14 M. Cohen Irwin, McCormick Amanda V., Plecas Darryl, *A Review of the nature and Extent of Uncleared Missing Persons Cases in British Columbia* (University College of the Fraser Valley 2008): 4, https://ufv.ca/media/assets/ccjr/reports-and-publications/Missing_Persons.pdf.

15 Reidenberg et al., *supra note*, 6.

L. Huey, L. Ferguson¹⁶, pasikartojančių jaunų žmonių dingimų mastą, modelius ir koreliacijas analizavo A. Babuta, A. Sidebotomas¹⁷ “Missing Children Europe” federacija¹⁸, ginkluotų konfliktų metu dingimo atvejus analizavo Inter-Am. & Eur. Hum. Rts. J¹⁹, A. S. Tamayo²⁰, Ukrainos karo fone, dingusius migrantus²¹. Rasti moksliniai darbai yra parašyti užsienio kalbomis, parašyti remiantis tų šalių problematika ir teisės aktais. Lietuvoje šia tema beveik nėra mokslinių darbų. Lietuvoje, praktiškai visas dėmesys skiriamas nepilnamečių asmenų dingimams. Priežastis, dėl ko vaikai dingsta, Lietuvoje nagrinėjo O. Intė²², apie nusikalstamų veikų tyrimo situaciją rašė S. Kuklianskis, S. Matulienė²³, išsamiai apie kriminalistinių versijų sampratą, rūšis, ir jų kėlimą rašė A. Barkauskas, išleisdamas mokomąjį leidinį²⁴.

1. Dingusių be žinios asmenų reiškinių samprata

Prieš pradėdant analizuoti dėl kokių priežasčių dingsta žmonės reikalinga

-
- 16 Laura Huaey ir Lorna Ferguson, “Going Missing as a Maladaptive Coping Behavior for Adults Experiencing Strain”, *Deviant Behavior* Volume 43, (2022): 17-29. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01639625.2020.1773175>.
- 17 Alexander Babuta, Aiden Sidebottom, “Missing Children: On the Extent, Patterns, and Correlates of Repeat Disappearances by Young People”, *Policing: A Journal of Policy and Practice*, Volume 14, Issue 3 (September 2020): 698–711. <https://doi.org/10.1093/police/pay066>.
- 18 Missing Children Europe, žiūrėta 2021 m. gruodžio 5 d., <https://missingchildreneurope.eu/runaways/>.
- 19 Inter-Am. & Eur. Hum. Rts. J. “The Need to Deal with All Missing Persons including Those Missing as a Result of Armed Conflict, Disasters, Migration, Human Trafficking, and Human Rights Violations (including Enforced Disappearances) in International and Domestic Law and Process” (2016), <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/intereur8&div=9&tid=&page=>.
- 20 Alexandra Semma Tamayo, “Missing Persons and Unidentified Human Remains: The Perspective from Armed Conflict Victims Exhumed in Granada, Colombia”, *Forensic Science International* Volume 317 (December 2020)., <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0379073820303911?via%3Dihub>.
- 21 Grażyna Baranowska, “Missing migrants Lessons from the EU’s response to Ukrainian refugees”, 16 May 2022, https://www.delorscentre.eu/fileadmin/2_Research/1_About_our_research/2_Research_centres/6_Jacques_Delors_Centre/Publications/20220516_Baranowska_MissingMigrants.pdf.
- 22 Odeta Intė, *Dingusių žmonių šeimų paramos centras, Karštosios linijos 116 000, skirtos pranešimams apie dingusius vaikus, integravimo į vaiko teisių apsaugos sistemą Lietuvoje modelis* (Vilnius, 2016), žiūrėta 2021 m. gruodžio 4 d., https://issuu.com/jokubaitis.darius/docs/dingusiu_zmoniu_paramos_centro_bros.
- 23 Egidijus Kurapka et. al., *Kriminalistika. Taktika ir metodika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 441. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16914/9789955195238.pdf?sequence=1&isAllowed=>.
- 24 A. Barkauskas, *Kriminalistinės versijos. Mokomasis leidinys* (Vilnius: LTA Leidybos centras, 2000), 67. Literatūroje nurodomos ir kitos versijų sampratos, pavyzdžiui, Palskys, E. et al. *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis, 1985.

išsigryninti dingusio be žinios asmens apibrėžimą. Kadangi Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2003 metų liepos 16 d. įsakymo Nr. 4RN “Dėl asmenų paieškos instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo 2007 m. birželio 26 d. Nr. 1-1RN-2(RN), kuriame nuo 2012 m. birželio 27 d. yra panaikinta žyma “Riboto naudojimo“, galima pacituoti vienintelę instrukcijoje randamą ieškomo asmens sąvoką kad t.y. „pasislėpęs ar dingęs fizinis asmuo, kurio buvimo vieta nežinoma ir dėl kurio teisės aktų nustatytais pagrindais bei tvarka priimtas sprendimas paskelbti paiešką ir paieškos vykdytojas vykdo jo paieškos veiksmus“²⁵. Tačiau iš šios sąvokos suprantama, kad tai bendra sąvoka: ir dingusio be žinios asmens ir asmens kuris ieškomas padarius nusikalstamą veiką (įtariamojo, kaltinamojo, nuteistojo ir pan.), turime suprasti, kad dingęs be žinios asmuo ir ieškomas asmuo tai nėra vienas ir tas pats.

Kriminologijos instituto Australijoje mokslininkai Swanton, Bruce ir Wilson Paul savo pranešime išvelgia tą pačią problemą, kurią įvardija šio darbo autorė, jog dingusių asmenų apibrėžimai labai skiriasi, vieno standartinio apibrėžimo nėra, ir teigia, jog dingęs asmuo tai praradęs sveiką protą, praradęs nuovoką, pagrobtas, pabėgęs iš netekinančios buitinės aplinkos ar besislepiantis nuo teisėsaugos institucijų. Be to suformuluoja apibrėžimą, jo dingęs be žinios asmuo yra tas, kuris nesislapsto nuo teisėsaugos institucijų, o dėl pagrįstų priežasčių ar dėl pakitusios sveikatos būsenos sąmoningai ar savanoriškai priima sprendimą, jog apie jo buvimo vietą nebūtų žinoma, arba tai asmuo kuris yra pagrobtas arba neteistai sulaikytas²⁶. Jungtinių Amerikos valstijų (toliau JAV) Masačiuseco policijos pranešime dingęs be žinios asmuo įvardijamas kaip asmuo, kuris nėra bėglys, tačiau dažnai bėgantis savo noru, kai tam nėra jokios akivaizdžios priežasties, arba asmuo išėjęs iš namų dėl asmeninių priežasčių ir nenori apie tai pranešti policijai, ir nepaisant to, kad pranešimas gali būti nepagrįstas, ir paieškos ištekliai gali būti riboti gavus

25 Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. 4RN (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. birželio 26 d. įsakymo Nr. 1-1RN-2(RN) Asmenų paieškos instrukcija, p. 1.

26 Swanton ir Paul, *supra note*, 12.

pranešimą apie tokį asmenį policijos skyriai negali ignoruoti ir turi reaguoti į tokius pranešimus dėl visų dingusiųjų²⁷. York Universiteto autoriai pateikia išsamesnį šio reiškinio apibrėžimą, įvardindami, jog pirmiausia, tai nėra reiškinys, kurį paprasta apibrėžti, tačiau, pirmiausia reikia atsakyti į klausimą ar asmuo dingęs ar tiesiog sąmoninai nutraukęs ryšius su artimaisiais (tėvais, partneriais, vaikais). Svarbu pažymėti, kad tai gali būti asmenys, kurie dingo dėl nuo jų nepriklausančių priežasčių tai yra pateko į avariją, serga demencija, kuri sumažina gebėjimą priimti racionalius sprendimus. Moksliniame šaltinyje keliama problema ir būtinumas atskirti du svarbius dalykus, tai yra nuo asmens nepriklausantį dingimą ir asmens dingimą kaip jo pačio pasirinkimą, nes kai kurie dingę asmenys savęs tokiais nelaiko. Turima omenyje, kai asmenys sukuria naują gyvenimą kitur, ir turi teisę likti dingusiais, tuo atveju, kai nenori, kad būtų atskleista jų buvimo vieta. Jų sprendimas išvykti gali būti susijęs su sunkumais šeimoje, su finansiniais rūpesčiais, asmeninėmis psichinės sveikatos problemomis Taip pat išskiria grupes, kurie negali susisiekti su artimaisiais, dėl artimųjų vedamo gyvenimo būdo ir dažnai keičiamos gyvenamosios vietos. Be šių dingusiais laiko asmenis kurie buvo pagrobti vieno iš tėvų. Dar viena dingusiųjų asmenų grupė tai moterys pabėgusias nuo patiriamos prievartos, smurto šeimoje, bei dingę asmenys, kuriuos po konflikto iš namų išvijo artimieji ir asmenys tapo benamiais, be pastovios gyvenamosios vietos²⁸. Svarbu paminėti, kad dingę be žinios asmenys, tai asmenys, kurie tapo ginkluoto karinio konflikto, gamtinių ir žmogaus sukeltų nelaimių, žmogaus teisių pažeidinėjimo aukos.

Analizuojant Europos valstybių narių suformuluotus dingusiojo be žinios asmens apibrėžimus, darytina išvada, kad dauguma valstybių narių neturi privalomų teisinių apibrėžimų, kas yra dingęs asmuo. Reikšmingos išimtys yra šios šalys: Estija, Vengrija ir Airija, kur dingusio asmens apibrėžimas yra numatytas

27 "Missing persons", Great Barrington Police department policy & procedure 2.08 (2008): 1. <https://greatbarringtonpolice.com/wp-content/uploads/sites/157/2020/09/2.08-Missing-Persons-.pdf>

28 Biehal, Mitchell ir Wade, *supra note*, 9: 2-3.

civilinėje teisėje bei Italijoje, kur neseniai buvo priimtas įstatymas dėl dingusių asmenų. Belgija, Latvija ir Slovakija naudoti apibrėžimus, pateiktus Vidaus reikalų ministerijos ar policijos nuostatuose, o Nyderlandų saugumo ir teisingumo ministerija įtraukė apibrėžimą į savo informacijos politiką dėl veiksmų, susijusių su dingusiais asmenimis. Daugelis šalių, įskaitant Kiprą, Daniją, Prancūziją, Graikiją, Ispaniją nepateikia jokio oficialaus dingusio asmens apibrėžimo, todėl kad policijos institucijos neapsisprendžia kokiomis aplinkybėmis ar tam tikras atvejais turėtų būti laikomas dingusiu asmeniu ar ne²⁹.

Austrija, Belgija, Bulgarija, Čekija, Estija, Vengrija ir Latvija sukūrė apibrėžimą, pagal kurį identifikuojamos kelios dingusių asmenų kategorijos, atsižvelgiant į dingimo tipą ir (arba) su įvykiu susijusius rizikos lygius. Nors dažniausiai (ir dažnai vienas) esminis apibrėžimo elementas yra informacijos apie dingusio asmens buvimo vietą, kelios valstybės narės, pavyzdžiui, Austrija, Belgija, Čekijos Respublika, Vokietija, taip pat apima kitus veiksnius ar charakteristikas, identifikojančias konkrečius pogrupius apibrėžimo atveju. Tai apima tokius rodiklius kaip nusikaltimo ar pavojaus buvimas, arba asmenys, kurie yra rasti, bet negali pateikti savo tapatybės arba savo tapatybės įrodyti (Estija, Vengrija, Latvija). Pastarieji pogrupiai taip pat gali apimti atvejus, kai asmenys randami mirę (Estija ir Vengrija). Belgija, Liuksemburgas, Airija ir Lenkija įtraukė kai kurias nuostatas į savo dingusių asmenų apibrėžimą, kurie lemia su dingimu susijusios rizikos lygį. Belgija ir Liuksemburgas išskiria nerimą keliančius ir nekeliančius nerimą atvejus, o Lenkija išskiria tris rizikos lygius. Pirmajame lygyje yra visi tie atvejai, kai trūksta informacijos apie buvimo vietą, kartu su nustatytais rimtais nusikaltimo ar pavojaus požymiais. Antroji kategorija apima dingusių asmenų atvejus, kai nėra rimtų požymių apie grėšiantį pavojų, ir galima daryti prielaidą, kad asmuo paliko savo bendrą aplinką savo noru. Trečioji rizikos kategorija skirta pabėgusiems vaikams,

29 European Commission, "Missing Children in the European Mapping, data collection and statistic", European Union, 2013, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/655b34ad-341b-4348-9e3b-38741ff40f23/language-en/format-PDF/source-93365345>, 11-12.

išvykusiems asmenims iš kokios nors stacionarios globos įstaigos. Airija taip pat turi panašų trijų etapų rizikos lygį dingusių 18 metų ir vyresnių asmenų klasifikaciją, įtraukta į atitinkamus policijos nuostatus. Čekijoje, Bulgarijoje, Vokietijoje ir Suomijoje naudojamas dingusio asmens apibrėžimas aiškiai apima sąlygą, kad policijai turi būti surašytas rašytinis protokolas, kad asmenį, būtų galima laikyti dingusiu. Tai reiškia, kad telefono skambučio nepakanka. Tačiau kita sąlyga yra aktualu Vokietijos policijai: suaugęs asmuo laikomas dingusiu tik tuo atveju, jei kyla grėsmė gyvybei ir sveikatai, Vokietijos policija, mano, kad pilnamečiai asmenys, turintys visas savo psichines ir fizines galias, turi teisę laisvai pasirinkti savo gyvenamąją vietą ir nusišalinti šią informaciją nuo artimųjų ar draugų. Nebent yra pavojus gyvybei ar sveikatai, tuomet, bus atliekamas tyrimas. Tai netaikoma vaikams³⁰. Tokia nuomonė, darbo autorės vertintina neigiama, kadangi, pirminės informacijos metu, ne visais atvejais yra žinoma ar yra grėsmė asmens sveikatai ir gyvybei ir pilnamečių paieška taip pat turėtų būti vykdoma nepaisant jo amžiaus ir sveikatos būklės.

Taigi atlikus įvairių šalių dingusių be žinios asmenų apibrėžimą, autorės nuomone, Lietuvoje dingęs be žinios asmuo tai – mažametis, nepilnametis, pilnametis asmuo, kurio buvo vieta artimiesiems yra nežinoma, dėl to, kad jis nenori apie save pranešti, yra pasiklydęs, dėl sveikatos problemų praradęs nuovoką, tapo nusikaltimo auka, tapo nelaimingo atsitikimo arba stichinės nelaimės, karinio ginkluoto konflikto auka, žuvo eismo įvykyje, paskendo, įvyko natūrali mirtis, pabėgo dėl konfliktų šeimoje, patiriamo smurto, griežtų auklėjimo sąlygų, yra paguldytas ligoninėje kaip neatpažintas asmuo, pristatytas į morgą kaip neatpažintas lavonas, dingo migracijos metu, nusižudė.

---

30 *Ibid.*

2. Sociologinės ir kriminologinės priežastys įtakojančios asmens dingimą be žinios

Išsiaiškinus, kaip galėtų būti apibrėžtas dingęs be žinios asmuo, toliau seka būtinybė išanalizuoti dėl kokių priežasčių asmenys dingsta, ir į kokias grupes skirstomi. Kai kurie gali tyčia palikti namus. Žmonės gali dingti, jei jie yra pagrobti, parduoti ar nužudyti. Ir daugeliu atvejų taikomas sudėtingas situacijų mišinys, įskaitant įvairius socialinius veiksnius. Dingusieji gali būti tiek suaugusieji tiek vaikai ir visų lyčių, amžiaus ir rasių. Nors dauguma dingusių asmenų yra saugūs ir per kelias dienas nuo pranešimo apie jų dingimą randami. Dalies asmenų paieška tęsiasi kur kas ilgiau nei keletą dienų ar mėnesių, o kai kurie iš jų nerandami ar randami mirę. Tiems, kurie dingsta, dingimas dažnai yra simptomas kitų pagrindinių problemų arba pažeidžiamumo pasekmė, dėl ko atsiranda žala ir piktnaudžiavimo ciklas. Autorė apžvelgs kriminologines ir socialines asmenų dingimo priežastis. Būtina suprasti, kad demografinė gyvenamoji vieta, t. y. valstybė, suponuoja skirtingas dingusių be žinios asmenų reiškinio priežastis ir tendencijas.

Dalis suaugusiųjų dingsta sąmoningai, tai suvokdami. Priežastys dėl, ko taip pasielgia, yra įvairios. Sveikos nuovokos asmenys, nutraukia santykius su artimaisiais tyčia dėl tam tikrų konfliktinių situacijų, ginčų, gali būtų įvardinti kaip “paskutinį lašą” ilgai besitęsiančiame procese, kuomet nutraukiami ryšiai. Kartais tėvai nutraukia santykius su savo vaikais, norėdami išvengti bendravimo su buvusiais sutuoktiniais, kurie juos liguistai persekioja, kitas atvejis, kuomet suaugę vaikai, veda asocialų gyvenimo būdą ir tampa nepakeliama našta ir skausmui pagyvenusiems tėvams, ir tėvai išveja tokius vaikus iš namų, ko apsekoje vaikai tampa benamiais ar įvyksta į kitą šalį, pradėdami naują gyvenimą. Taip pat, vienas iš sutuoktinų nutraukia bet kokius ryšius dėl to, kad patyrė smurtą iš sutuoktinio ir nenori pranešti apie savo buvimo vietą, taip pat kita specifinė kultūrinė priežastis tai pabėgimas nuo priverstinės santuokos. Vaikai nutraukia santykius su savo

tėvais, kuomet nepaisant to, kad vaikai yra suaugę, tėvai nurodinėja kaip gyventi, manipuliuoja, kontroliuoja, netoleruoja vaikų gyvenimo būdo ir pasirinkimų ir pilnamečiai vaikai siekdami gyventi savarankiškai tyčia nutraukia su artimaisiais ryšius, dar viena priežastis, kuomet išsiskiria poros, ir vienas iš vaikų lieka gyventi su tėvu kitas su motina, ko pasėkoje nutrūksta ryšys tarp brolių³¹.

2020 m. Europos Sąjungoje (toliau – ES) dėl tyčinio savęs žalojimo mirė 47 252 žmonės. Iš ES šalių 2020 metais didžiausias savižudybių rodiklis užregistruotas Lietuvoje – 100 000 gyventojų teko 21,3 mirties, toliau rikiuojasi Vengrija (17,1), Slovėnija (17,0) ir Estija (16,3)³². Dalis dingusių be žinios asmenų, kurių paieška paskelbiama, dingo norėdami nusižudyti arba nusižudė. Savižudybės glaustai susiję su psichikos sveikatos problemomis. Dažnai mėginę nusižudyti ar nusižudę dingusieji serga depresija, šizofrenija, taip pat priima sprendimą pasitraukti iš gyvenimo dėl įvykusio konflikto šeimoje, dėl patiriamų sunkumų ir norėdami pabėgti nuo savo problemų³³. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad asmeniui dingus tokiomis aplinkybėmis, dingimas būna nebūdingas, asmuo dažniausiai taip pasielgia pirmą kartą savo gyvenime, tačiau pranešantis, įtaria, kad dingusysis nusižudė dėl depresijos ar jau ankščiau kilusių ir išsakytų suicidalinių minčių³⁴. Lietuvoje, deja, bet nėra vedamos statistikos, kiek iš dingusių asmenų vėliau nustatyta, kad nusižudė. Remiantis Policijos informacine sistema (IAR) dvi iš paieškos nutraukimo priežasčių yra “mirė” ir “rastas lavonas“, todėl darytina išvada, kad registro nutraukimo priežasčių įvardinimas ne visai tikslus, bet reikia suprasti kad šie duomenys apima rastus savižudžių lavonus, vėliau aptariamus asmenis kurie serga demencija ir pasiklydę randami jų lavonai, bei kiti atvejai kai nustatoma, kad asmuo mirė.

31 Biehal, Mitchell ir Wade, *supra note*, 9:15-17.

32 Eurostat, “Deaths by suicide down by almost 14% in a decade“, 8 September 2023, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/edn-20230908-3>

33 *Ibid.*, 18.

34 M. Cohen, McCormick, Plecas, *supra note*, 14: 4.

Šiuo metu beveik 50 milijonų žmonių visame pasaulyje turi demenciją³⁵. Pasaulyje kasmet diagnozuojama beveik 10 milijonų naujų atvejų arba naujas demencijos atvejis – kas tris sekundes³⁶. Lietuvoje demencijos ir Alzheimerio diagnozę turi 39 tūkst. asmenų³⁷. Pirmiausia reikia suprasti, kad demencija yra sindromas, o ne konkreti viena liga³⁸. Demencija yra terminas vartojamas apibūdinti grupę ligų, kurios laipsniškai sukelia žmogaus psichinės veiklos nuosmukį. Tai platus terminas apibūdinantis atminties, intelekto, racionalumo socialinių įgūdžių ir normalių emocinių reakcijų praradimą. Daugelio asmenų sergančių demencija pagrindinė problema, yra galimas pavojus, kad jie pasiklys³⁹. Demencijos tipams priskiriama Alzheimerio liga, su alkoholiu susijusi demencija, dauno sindromas. Demencijai progresuojant būdingas, klaidžiojimas, nesiorientavimas laike ir erdvėje, neatpažįsta artimų žmonių ir pažįstamų, asmuo sunkiai vaikšto, stiprūs elgesio pasikeitimai, agresija. Sergant Alzheimerio liga, prarandama atmintis, praranda laiko tėkmės suvokimą, sunkiai orientuojasi ir gerai pažįstamoje aplinkoje⁴⁰. Pasiklydęs žmogus gali atrodyti nerimastingas, sumišęs – negali atsakyti į klausimus, gali gintis teigdamas, kad jam viskas gerai ir jokios pagalbos nereikia, atsakymai į klausimus gali būti neaiškūs. Dingus demencija sergančiam asmeniui, namiškiams, kurie kreipėsi policiją dėl dingusio artimo, gali būti sunku paaiškinti, kur išėjo asmuo. Yra daug priežasčių, kodėl demencija sergantiems žmonėms gali nepavykti grįžti namo arba į norim vietą: pasikeitusi aplinka, energijos perteklius, praeities ieškojimas, painiojant naktį su diena, jaučiant

35 „Demencijos statistika“, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://demencijalietuvoje.org/apie-demencija/demencijos-statistika/>.

36 „Dementia Statistics“, Alzheimer’s Disease International, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://www.alzint.org/about/dementia-facts-figures/dementia-statistics/>.

37 „Sergančių asmenų skaičius pagal diagnozių grupes“, Higienos institutas, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., https://stat.hi.lt/default.aspx?report_id=168.

38 „Kas yra demencija“, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://demencijalietuvoje.org/apie-demencija/kas-yra-demencija/>.

39 Australian Federal Police, *supra note*, 8.

40 „Alzheimerio liga“, Demencija Lietuvoje, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://demencijalietuvoje.org/apie-demencija/alzheimerio-liga/>.

diskomfortą ar skausmą⁴¹. Pasekmės, susijusios su demencija sergančių žmonių dingimu, yra sužalojimai, ekstremalios temperatūros poveikis, dehidracija ir mirtis⁴². Jei nerandama per 24 valandas, iki pusės pasiklydusių asmenų miršta arba sunkiai susižaloja⁴³.

Pagal Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos pirmame straipsnyje numatyta, jog "vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau."⁴⁴ Kiekvienas vaikas turi augti saugioje geriausiai jo poreikius atitinkančioje aplinkoje. Deja, bet, beveik kiekvieną dieną pranešama apie dingusius, pabėgusius, pagrobtus ar nežinia kur esančius vaikus. Toks vaikas gali tapti prekybos žmonėmis, seksualinio ar kitokio išnaudojimo auka⁴⁵. Kiekvienai metais Europoje dingsta apie 250 000 tūkstančių vaikų⁴⁶.

Lietuvoje 2011 m. iš visų paskelbtų dingusių be žinios vaikų paieškų, net 78 proc. sudarė paieškos, paskelbtos dėl iš specialiųjų auklėjimo ir globos pabėgusių vaikų, 2012 m., 81 proc., 2013 m., 81 proc., 2014 m., 84 proc., 2015 m., 89 proc., 2016 m. 90 proc., 2017 m., 92 proc., 2018 m., 93 proc., 2019 m., 96 proc., 2020 m., 95 proc.

Remiantis statistiniais duomenimis galima teigti, jog dažniausiai pasitaikanti vaiko dingimo priežastis – pabėgimas iš gyvenamosios aplinkos (namų, globos institucijos, pabėgėlių priėmimo centro) dėl konfliktų su tėvais, draugais, aplinkiniais, nesaugios, vaiko poreikių neatitinkančios aplinkos, galimų jo teisių

41 Australian Federal Police, *supra note*, 8.

42 Rowe MA, Vandever SS, Greenblum CA, List CN, Fernandez RM, Mixson NE, et al. Persons with dementia missing in the community: Is it wandering or something unique? *BMC Geriatr.* 2011;11: 28. Žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://bmcgeriatr.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2318-11-28>.

43 Alzheimer's Association, "2016 Alzheimer's disease facts and figures", *Alzheimer's Dement* 12, 4 (2016): 459–509. Žiūrėta 2022 m. sausio 5 d. <https://alz-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1016/j.jalz.2016.03.001>.

44 Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (Priimta Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą (A/44/736 ir Corr. 1), žiūrėta 2021 m. gruodžio 10 d., <https://unicef.lt/wp-content/uploads/2017/06/JT-Vaiko-Teisi%C5%B3-Konvencija.pdf>.

45 Missing children in Europe, *supra note*: 1.

46 *Ibid.*

pažeidimų, išnaudojimo, smurtavimo prieš jį ir pan. Kartais vaiko sprendimui bėgti turi įtakos draugai ar kiti asmenys (verbuotojai)⁴⁷. Įtakos taip pat gali turėti problemos mokykloje, patiriamos patyčios, problemos su bendraamžiais ar mokytojais gali prisidėti prie noro pabėgti nuo bendraamžių negatyvo ar socialinės negatyvios situacijos⁴⁸. Bėgimas dažnai rodo, kad vaiko gyvenime kažkas negerai. Atliktas “Missing Children Europe“ tyrimas parodė, kad 83 % pabėgusių vaikų nurodė, kad pagrindinė priežastis, dėl kurios jie pabėgo, buvo sunkumai namuose, o 63,6 % teigė, kad smurtas buvo pagrindinė problema jų namuose⁴⁹. Kitos neigiamos patirtys, didinančios pabėgimo riziką, yra patyčios, psichinė sveikata ir santykių nutrūkimai. Patekę į gatves pabėgėliai susiduria su vis didesne rizika jų saugumui ir ilgalaikiai gerovei. Pabėgusių vaikų amžiaus vidurkis – 15 metų, tai yra dažniausiai bėga paaugliai. Šių vaikų paieška trunka palyginus neilgai, tai yra maždaug per savaitę jie surandami arba atsiranda patys. Apie 20 proc. vaikų pabėgo daugiau nei vieną kartą⁵⁰. Šiuo metu Lietuvos policijoje nėra sukurtos vieningos duomenų bazės apie linkusius bėgti vaikus. Ne kartą spaudoje viešai nagrinėti konkretūs atvejai rodo, kad vaikai bėga iš namų, globos institucijų, socializacijos centrų dėl kažko arba nuo kažko. Tai gali būti nepriežiūra, smurtas, prievarta, konfliktai namuose, mokykloje, globos įstaigoj. Kartais vaikų pabėgimas iš namų gali būti susijęs ir su verbavimu, siekiant juos išnaudoti, įtraukti į prekybą žmonėmis. Pabėgusiam vaikui kyla grėsmė susidurti su įvairiomis rizikomis: pradedant neturėjimu kur nakvoti, lankymusi nesaugiose vietose, baigiant išnaudojimu, įtraukimu į įvairias nusikalstamas veikas. Pabėgęs vaikas nelanko mokyklos, blogėja jo santykiai su aplinkiniais, prarandamas jų pasitikėjimas. Vaiko bėgimas iš savo gyvenamosios aplinkos – problema, kuri glaudžiai susijusi su vaiko socialine gerove ir jo teisių apsauga. Deja, tenka pripažinti, kad Lietuvoje

47 Intė, *supra note*, 22: 5.

48 M. Cohen, McCormick, Plecas *supra note* 21: 5.

49 Missing Children Europe, *supra note*: 1: 3, 2021 m.

50 Intė, *supra note* 22: 5.

vaikas, bėgantis iš savo gyvenamosios aplinkos, neretai laikomas „sunki“, „probleminiu“, „mėgstančiu laisvą gyvenimo būdą“⁵¹.

Galimos situacijos, kai asmenys praneša apie savo vaikus, kaip apie dingusius, kai vaikai dingo netyčia. Turima omenyje situacijas, kai vaikas pasiklydo prekybos centre, plaže, pajūryje⁵², kurie buvo sužeisti, žygio metu įstrigo, įlipo ne į tą autobusą, negrižo sutartu laiku namo, susižeidė⁵³.

Nustatyta, kad 2021 m., Europoje 26 % buvo tėvų pagrobimo atvejai⁵⁴. Vaikai, kuriuos pagrobė vienas iš tėvų ar kitų šeimos narių, dažnai yra gana maži, dažnai yra ikimokyklinio amžiaus, arba yra pažeidžiami dėl raidos sutrikimo. Manytina, kad tokio amžiaus vaikai pagrobiami dažniau, nes gali lengviau būti paimami dėl riboto situacijos supratimo ar negalėjimo pasipriešinti. Dažniausiai tėvai grobia savo vaikus, kai bylinėjasi dėl vaiko globos, nepasitiki valdžios institucijomis, įstatymais, negali sumokėti teisinių mokesčių dažniau vaikus grobia tėvai, kurie neturi išsilavinimo, nevedę, priklauso etninei mažumai, turintys žemą socialinę ir ekonominę padėtį⁵⁵. Karštosios linijos 116 000 skirtos pranešimams, apie dingusius vaikus integravimo į vaiko teisių apsaugos sistemą Lietuvoje modelyje, randama pagrobto vaiko sąvoką, kurioje įvardinama, kad “Pagrobtas vaikas – tai vaikas, kurį iš vaikų įstaigos arba asmens, pas kurį vaikas teisėtai gyveno, pagrobė tretieji asmenys arba tėvas, motina ar artimas giminaitis, su kuriuo vaikas negyveno.”⁵⁶. Todėl iš šios sąvokos seka dar viena situacija, kaip gali dingti vaikas, tai yra, kai jį pagrobia, ne šeimos narys.

Nepilnametį gali pagrobti siekiant jį išnaudoti seksualiai⁵⁷. Pavyzdžiai: paauglė

51 Intė, *supra note* 22: 6-7.

52 *Ibid.*, 7.

53 Quinet, *supra note*, 10: 16.

54 Missing Children. Studies and Statistics, DISAPPEARANCES IN EUROPE IN 2021, <https://missingchildren.ch/en/our-actions/studies-statistics>.

55 M. Cohen, McCormick, Plecas, *supra note*, 9: 6.

56 Intė, *supra note* 24: 4.

57 Association of Chief Police Officers, *supra note*, 5.

mergina, priversta įsėsti į automobilį ir sulaukyta buvusio vaikinio keturioms valandoms; paauglė buvo sulaukyta jėga per pasimatymą ir seksualiai prievartauta; 10 metų mergaitę įviliojo į namus ir seksualiai prievartavo 85 metų pažįstamas vyras. Labiausiai tikėtina ne šeimos pagrobimo vieta yra atvira teritorija, pavyzdžiui, gatvė, viešoji erdvė vieta arba miškinga vietovė. Seksualinis prievartavimas yra pagrindinis ne šeimos pagrobimo motyvas. Verta pabrėžti tai, kad minimus pagrobimus dažnai vykdo šeimos draugai, pažįstami, žmonės aukoms. Išskiriama, jog labiausiai tikėtina trečiųjų asmenų pagrobimo vieta yra atvira teritorija, pavyzdžiui, gatvė, viešoji erdvė arba miškinga vietovė⁵⁸. Atkreiptinas dėmesys į kūdikių pagrobimus. Istoriskai jie visų pirma įvyko sveikatos priežiūros įstaigose ir jas padarė moterys, ieškančios kūdikio, dažnai dėl netikro nėštumo. Žinoma, vaiką gali pagrobti, ir visiškai nepažįstamas asmuo, toks pagrobimas yra retas tačiau tai yra rezonansiniai įvykiai, kurie reikalauja didžiulių policijos pajėgų. Ši priežastis, kaip asmens dingimas autorės nuomonė Lietuvoje labai retai pasitaikantis įvykis.

Atsižvelgiant į pasaulyje vykstančius karinius konfliktus, šiuo metu ypatingai dažnai išgirstame apie pagrobtus žmones. Prasidėjęs konfliktas tarp ginkluotų pajėgų grupuotės Hamas ir Izraelio, Hamas įsiveržus į Izraelį buvo pagrobta apie 240 vaikų ir suaugusiųjų. Praėjo tik keturios savaitės nuo siaubingo teroristinio išpuolio, kuris turi būti pasmerktas griežčiausiai. Iš daugiau nei 240 vaikų ir suaugusiųjų, kuriuos pagrobė Hamas ir kurių būklės pasaulis nežino, tik keli buvo paleisti⁵⁹.

Priverstinis vaikų perkėlimas taip pat priskirtinas prie dingusių be žinios reiškinio. Šis atvejis ypatingai, aktualus dėl to, kad 2022 m. liepą Jungtinės Valstijos apskaičiavo, kad Rusija „prievarta deportavo“ apie 260 000 vaikų, o Ukrainos okupuotųjų teritorijų integracijos ministerija teigia, kad 19 492 Ukrainos vaikai šiuo metu laikomi neteisėtai deportuotais. Rusijos parlamento aukštųjų rūmų,

58 Quinet, *supra note*, 10: 20.

59 Vinogradas C, Kershneris I. "Izraelio užpuolikai paėmė apie 240 įkaitų. Štai ką reikia žinoti", „The New York Times“, 2023-11-02. <https://www.nytimes.com/article/israel-hostages-hamas-explained.html>.

tarptautinio komiteto vadovas Grigorijus Karasinas vaikų deportaciją įvardino kaip prieglobstį nuo bombardavimo ir apšaudymo konfliktų zonose Ukrainoje⁶⁰. Tačiau Ukraina teigia, kad daug vaikų buvo neteisėtai deportuoti, o Jungtinės Amerikos Valstijos teigia, kad tūkstančiai vaikų buvo priverstinai išvežti iš savo namų⁶¹. Atsižvelgiant į situaciją Ukrainoje, 2023 m. kovo 17 d., Tarptautinio baudžiamojo teismo teisėjų kolegija išdavė arešto orderius dviem asmenims Vladimirui Vladimirovičiui Putinui ir Marijai Aleksejevnei Lvovai-Belovai. Rusijos Federacijos prezidentas Vladimiras Putinas ir Rusijos Federacijos Prezidento kanceliarijos vaiko teisių komisarė Marija Aleksejevna įtariami atsakingi už karo nusikaltimą – neteisėtą gyventojų (vaikų) deportaciją ir neteisėtą gyventojų (vaikų) perkėlimą iš okupuotų Ukrainos teritorijų į Rusijos Federaciją (pagal Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies a punkto VII papunktį ir 8 straipsnio 2 dalies B punkto VIII papunktį). Nusikaltimai, kaip įtariama, buvo įvykdyti Ukrainos okupuotoje teritorijoje nuo 2022 m. vasario 24 d. Yra pagrįstas pagrindas manyti, kad prisima individualią baudžiamąją atsakomybę už minėtus nusikaltimus, (i) už tai, kad veikas padarė tiesiogiai, kartu su kitais ir (arba) per kitus asmenis⁶². Taip pat paminėtina, Hamas ir Izraelio koflikto kontekste, platinama informacija, apie tai, kad prasidėjus konfliktui Izrealio pajėgos sulaukė maždaug 4500 palestiniečių. Maždaug 4500 palestiniečių, dirbusių Izraelyje, yra dingę be žinios, dienraščiui „The Independent“ sakė palestiniečių darbo ministras Nasri Abu Jaishas. Vienas profsąjungų lyderis JK įsikūrusiam „Tribune“ sakė, kad dingę be žinios 5000 darbuotojų. Izraelio vyriausybės veiklos teritorijose koordinatorius (COGAT) spalio 10 d. atšaukė Gazos gyventojų leidimus dirbti. Iš viso Izraelyje yra daugiau nei 18

60 „Moscow says 700,000 children from Ukraine conflict zones now in Russia“, Euractiv, žiūrėta 2023 m. liepos 17 d., <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/moscow-says-700000-children-from-ukraine-conflict-zones-now-in-russia/>.

61 *Ibid.*

62 „Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova“, International Criminal Court, žiūrėta 2023 m. liepos 24 d., <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>.

000 Gazos gyventojų, turinčių darbo leidimus, teigia ekspertai.

Profesinės sąjungos ir žmogaus teisių grupės mano, kad dalis dingusių darbuotojų yra neteisėtai laikomi stovyklose, esančiose neskelbiamose okupuoto Vakarų Kranto vietose. Kai kurie darbuotojai buvo paleisti ir pranešė, kad juos tikrai pagrobė ir sulaukė Izraelio pajėgos, o kol jie susidūrė su siaubingomis sąlygomis⁶³, dėl ko asmenys autorės nuomone gali būti priskiriami dingusiems be žinios.

Europoje 2018–2020 metais dingo daugiau nei 18 tūkstančių migrantų ir pabėgėlių vaikų. Migruojantys vaikai yra vaikai, kurie migravo iš savo kilmės šalies, bėgdami nuo konfliktų ar persekiojimo, ieškodami išgyvenimo, saugumo, geresnio gyvenimo lygio, išsilavinimo, ekonominių galimybių, apsaugos nuo išnaudojimo ir prievartos, ar kitų veiksnių derinio, apie kurio vykimą sužinojo šalis, į kurią vaikas atvyksta, tačiau valdžios institucijoms ar globėjams buvimo vietos nustatyti neįmanoma. Dešimtys tūkstančių jaunų atvykėlių, pabėgusių nuo smurto ar skurdo, ir toliau dingsta Europoje. Susirūpinimas dėl šių vaikų likimo yra susijęs su didėjančiu kontrabandininkų, kurie rizikingomis ir pavojingomis aplinkybėmis atveža šiuos vaikus į Europą, ir prekeivių žmonėmis, kurie verčia šiuos vaikus seksualiniam ir darbo išnaudojimui, taip pat nusikaltėlių ir elgetavimo tikslams⁶⁴. Dingę nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai tai viena iš pažeidžiamiausių vaikų grupių, kadangi jai priklausantys nepilnamečiai keliauja be artimų suaugusių asmenų. Todėl šiems vaikams kyla reali grėsmė tapti išnaudojimo arba prekybos žmonėmis aukomis. ES statistikos agentūros „Eurostat“ duomenimis, vien tik 2015 metais 88 265 nelydimi nepilnamečiai kreipėsi dėl prieglobsčio suteikimo ES valstybėse. Tačiau ne visi šie vaikai oficialiai prašo prieglobsčio, todėl tikslus jų skaičius nežinomas. Beveik pusė pabėgėlių priėmimo centruose apgyvendintų vaikų dingsta per pirmąsias 48 valandas. Svarbu paminėti 2022 m. vasario 24

63 Sharon Zhang, “Thousands of Gazan Workers in Israel Have Gone Missing Since Gaza Siege Began”, October 30, 2023, žiūrėta 2023 m. spalio 27 d., <https://truthout.org/articles/thousands-of-gazan-workers-in-israel-have-gone-missing-since-gaza-siege-began/>

64 Missing children in Europe, *supra note*, 1.

dieną įvykusią Rusijos Federacijos invaziją į Ukrainą, kuri paskatino precedento neturintį pabėgėlių antplūdį į Europą. JT duomenimis, vaikai sudaro pusę visų nuo konflikto bėgančių pabėgėlių⁶⁵. Daugiau nei 2,5 mln. vaikų iš Ukrainos pabėgo į ES šalis⁶⁶. Skaičiuojama, kad nelydimų nepilnamečių, ypač pažeidžiamų dingimo atvejams yra apie 6000⁶⁷. Kalbintas Valstybės sienos apsaugos tarnybos Tarptautinio bendradarbiavimo valdymo Europos sienos ir pakrančių apsaugos agentūros Frontex reikalų skyriaus specialistas teigė, jog pats buvo liudininkas, kuomet iš Ukrainos buvo išleisti keturi autobusai pilni vaikų, kurių niekas nefiksavo, neregistravo ir nesudarino sąrašų. Tai buvo vaikai iš globos namų, kuriuos susprogdino. Tarptautinė bendruomenė perspėjo apie dingusių vaikų, patiems pabėgusių iš šalies, tėvų pasiūstų į sieną arba pasiklydimų pasienio punktuose besigrūdanciose žmonių grupėse atvejus⁶⁸. Laiku registruoti ir nustatyti pažeidžiamus vaikus, ypač nelydimus ar atskirtus vaikus, siekiant užkirsti kelią prievartos atvejams. Patikimos statistikos apie nelydimų vaikų skaičių kol kas nėra. Daugybė pranešimų kelia susirūpinimą įskaitant istorijas apie nelydimus vaikus, kuriuos paima nepažįstami žmonės arba „draugo draugas“ Tenka pripažinti, kad šių vaikų paieškai skiriamas mažesnis prioritetas ir dėmesys nei kitoms dingusių vaikų grupėms⁶⁹. Migracijoje žūsta ir paskelbiami dingę ir suaugusieji asmenys. Tarptautinė migracijos organizacija apskaičiavo, kad vienas milijardas žmonių – iš septynių milijardų planetos žmonių – šiandien yra migracijos judėjimo dalis. Naujausi

65 „UNICEF and World Scouting join forces to support refugee children and families fleeing war in Ukraine“, UNICEF, žiūrėta 2023 m. liepos 17 d., <https://www.unicef.org/eca/press-releases/unicef-and-world-scouting-join-forces-support-refugee-children-fleeing-ukraine>.

66 Unicef, “Two million refugee children flee war in Ukraine in search of safety across borders“, 30 March 2022, <https://www.unicef.org/press-releases/two-million-refugee-children-flee-war-ukraine-search-safety-across-borders>.

67 Hertie School Jacques Delors Centre, “Missing migrants Lessons from the EU’s response to Ukrainian refugees“, 2022 m. gegužės 16 d., p. 6, https://www.delorscentre.eu/fileadmin/2_Research/1_About_our_research/2_Research_centres/6_Jacques_Delors_Centre/Publications/20220516_Baranowska_MissingMigrants.pdf.

68 „What governments need to know about vulnerability to trafficking among the people fleeing the war in Ukraine“, Prague process, žiūrėta 2023 m. liepos 17 d., [file:///C:/Users/20201029s/Downloads/Policy_Brief_ATP_EN%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/20201029s/Downloads/Policy_Brief_ATP_EN%20(1).pdf).

69 Intė, *supra note*, 24: 7.

JT duomenys rodo, kad dėl karų, konfliktų ir persekiojimų šiuo metu pasaulyje yra beveik 108,5 mln. ne savo noru perkeltų asmenų (angl. displaced people).⁷⁰ Tarp jų yra beveik 35,3 milijono pabėgėlių, iš kurių maždaug 41 procentas yra jaunesni nei 18 metų amžiaus. Paskutiniaisiais JT duomenimis Europoje registruoti 8,2 mln. pabėgėlių iš Ukrainos⁷¹. Kasmet tūkstančiai dingsta be žinios keliaujant per nesvetingą vietovę, atviroje jūroje netinkamais ir perpildytais laivais ir kertant pavojingas sienas, dažnai nusikaltėlių gaujų malone⁷². Nors neįmanoma suskaičiuoti bendro žmonių, žuvusių ar dingusių pakeliui į ES skaičiaus, verta paminėti, kad daugiau nei pusė mirčių užregistruotų pagal IOM dingusių migrantų projektą⁷³ nuo 2014 m. įvyko Europoje arba viduržemio jūroje. Iš 48 423 užregistruotų mirčių 23 980 įvyko Viduržemio jūroje, o dar 815 žmonių Europoje. Dar 11 431 buvo užregistruotas Afrikoje, iš kurių kaip manoma, daug žmonių buvo pakeliui į Europą. Tarptautinė nevyriausybinė žmogaus teisių gynimo organizacija „Amnesty International“ 2012 m. pranešė, kad 2006–2012 m. dingo 70 000 žmonių, migruojančių iš Pietų į Šiaurės Ameriką. Lūžio linijos tarp turtingos Šiaurės ir skurdžių Pietų tapo pabėgėlių ir migrantų mirštančiomis zonomis⁷⁴. 2014 m. spalio mėn. laikraščio „Guardian“ pranešimas nurodė, kad per pirmuosius devynis 2014 m. mėnesius Viduržemio jūrą bandžiusių kirsti Viduržemio jūrą žuvo 2 500 žmonių. Smurtas Gazoje, Sirijoje, Irake ir Šiaurės Afrikoje paskatino migracijos antplūdį, per kurį į Europą atvyko 160 000 žmonių. Pranešama, kad Italijos laivynas jūroje išgelbėjo 90 000 žmonių. Pavojingos migracijos vyksta ir Pietryčių

70 „Figures at a glance“, The UN Refugee Agency, žiūrėta 2023 m. birželio 29 d., <https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-are-figures-glance>.

71 „Ukraine Complex Emergency“, USAID From The American people. Žiūrėta 2023 m. birželio 29 d. https://www.usaid.gov/sites/default/files/2023-05/2023-05-19_Ukraine_Complex_Emergency_Fact_Sheet_15.pdf.

72 William Swing, Internal and international migration: seizing the opportunities, addressing the challenges, International Organization for Migration, žiūrėta 2021 m. gruodžio 4 d. https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl486/files/migrated_files/What-We-Do/docs/DGs-Presentation-Dhaka-HLM.pdf.

73 International Organization for Migration, „Missing migrants project“, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., <https://missingmigrants.iom.int/>.

74 Who are the missing, International Commission on Missing, žiūrėta 2023 m. spalio 15 d., <https://www.icmp.int/the-missing/who-are-the-missing/>.

Azijoje, pavyzdžiui, iš Bangladešo į Tailandą⁷⁵.

Lietuva kaip ir dauguma ES šalių į savo nacionalinę teisę yra perkélusi ES direktyvą dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, kurioje numatyta, kad „Prekyba žmonėmis yra sunkus nusikaltimas, dažnai susijęs su organizuotu nusikalstamumu ir šiurkštus pagrindinių teisių pažeidimas, aiškiai uždraustas ES pagrindinių teisių chartija. Prekybos žmonėmis prevencija ir kova su ja yra prioritetas Sąjungos ir valstybių narių uždavinys“⁷⁶. 2022–2025 m. strategijoje viena iš pagrindinių nusikalstamų veikų išskiriama prekyba žmonėmis. Strategijoje daugiausia dėmesio skiriama: paklausos, kuri pirmiausia skatina prekybą žmonėmis, mažinimui; prekyautojų žmonėmis verslo modelio suardymui; aukų apsaugai, paramai joms ir jų įgalėjimui; tarptautinio bendradarbiavimo stiprinimui⁷⁷. Prekyba žmonėmis gali pasireikšti seksualinis išnaudojimu, vergiškas darbu, išnaudojimu nusikaltimų vykdymui, prekyba organais, priverstinėmis santuokomis, elgetavimas, vaikų pornografija, moterų išnaudojimu surogatinei motinystei, vaikų išnaudojimas kariuomenėse ir kita. 2017–2018 m. ES buvo užregistruota daugiau kaip 14 000 prekybos žmonėmis aukų. Tikėtina, kad faktinis skaičius yra gerokai didesnis, nes daug aukų lieka nenustatytos. Remiantis JT agentūros duomenimis⁷⁸ 2021 m. šiuolaikinėje vergijoje gyveno 49,6 mln. žmonių, iš kurių 27,6 mln. dirbo priverstinį darbą, o 22 mln. buvo priverstinėse santuokose. Šie skaičiai gali būti net keletą kartų didesni, nes šių nusikaltimų latentiskumas yra labai didelis. Moterys ir merginos sudaro 4,9 mln. priverstinio komercinio

75 Mark Rice-Oxley, Mona Mahmood, „Migrants’ tales: ‘I feel for those who were with me. They got asylum in the sea’, The Guardian“, 2014 m. spalio 20 d., <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/20/-sp-migrants-tales-asylum-sea-mediterranean>

76 „Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2011/36/ES 2011 m. balandžio 5 d. dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir apsaugos“, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0036&from=LT>

77 „Fighting trafficking in human beings: New strategy to prevent trafficking, break criminal business models, protect and empower victims“, European Commission, žiūrėta 2023 m. rugsėjo 4 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_1663_

78 „Global Estimates of Modern Slavery Forced Labour and Forced Marriage“, International Labour Organization, žiūrėta 2023 m. liepos 13 d., <https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/lang--en/index.htm>

seksualinio išnaudojimo ir 6 mln. priverstinio darbo kituose ekonomikos sektoriuose. 12% visų priverstinių darbą atliekančių asmenų yra vaikai. Daugiau nei pusė šių vaikų patiria komercinį seksualinį išnaudojimą⁷⁹.

Prekyba žmonėmis yra rimta ir sparčiai auganti nusikalstamumo sritis, kuri paveikia milijonus nekaltų žmonių visame pasaulyje ir yra susijusi su rimtu pagrindinių žmogaus teisių pažeidimu. Prekeiviai žmonėmis kontroliuoja ir išnaudoja pažeidžiamas aukas ir naudoja grasinimus, jėgą, sukčiavimą, apgaulę ar grobimą. Prekeiviai žmonėmis daugiausia naudojasi seksualiniu ir darbo išnaudojimu, dažnai nusitaikydami į asmenis, turinčius ribotą išsilavinimą arba ribotas finansines galimybes⁸⁰. Ši problema yra kaip niekad aktuali dėl netoliese vykdomos Rusijos agresijos prieš Ukrainą. 2022 vasario 24 d. prasidėjus Rusijos invazijai Ukrainoje, milijonai žmonių tapo karo aukomis. Šalys, kuriose vyksta užsitęsę konfliktai, turi didžiausią bendrą pažeidžiamumą šiuolaikinei vergovei ir, atitinkamai, didelį šiuolaikinės vergijos paplitimą. Moterys ir vaikai yra ypač pažeidžiami šiuolaikinės vergijos konfliktų metu⁸¹. Didelis gyventojų perkėlimas po 2022 m. vasario mėn. invazijos į Ukrainą sukėlė susirūpinimą, kad prekeiviai, prisidengę savanoriais, geros valios piliečiais, pasienio miestuose nusitaikė į pažeidžiamus Ukrainos pabėgėlius, ypač moteris ir vaikus. Prekyba žmonėmis šiandieninėje visuomenėje dažniausiai yra įvardinama kaip moderni vergovės forma⁸². Ukrainos pabėgėliams pradėjus plūsti į Lietuvą Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centro vadovė Kristina Mišinienė 2022 m. kovo mėnesį spaudos pranešime akcentavo, kad centras jau gavo signalų apie piktavalių asmenų būriavimąsi prie pabėgėlių registracijos centrų. Paaikšino, kad „jie neina

79 *Ibid.*

80 European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, *supra note*, 4.

81 „Įvadinis kovos su prekyba žmonėmis veiksnių vadovas vidinio perkėlimo kontekste“, Visuotinės apsaugos grupė, žiūrėta 2023 m. birželio 17 d., https://www.globalprotectioncluster.org/wp-content/uploads/Introductory-Guide-on-Anti-Trafficking-in-IDP-Contexts_2020_FINAL-1.pdf. Angharad Smith, Monti Narayan Datta ir Kevin Bales, „Contemporary slavery in armed conflict: Introducing the CASC dataset, 1989-2016“, *Journal of Peace Research*, (2022): 1-11, <https://www.csac.org.uk/wp-content/uploads/2020/09/CSAC-Article-FINAL.pdf>.

82 „Kas yra prekyba žmonėmis“, <http://prekybazmonemis.lt/kas-yra-prekyba-zmonemis/>

į vidų, bet aplink pastatė savo verbuotojus, kalbina jaunas moteris „dideliems pinigams, lengvam darbui su visomis garantijomis“⁸³, todėl tai kelia nerimą, kiek tokių atvejų dar neišvydo dienos šviesos, kuomet karo nualintos moterys pasinaudojo tokiais pasiūlymais. Lietuvoje baudžiamoji atsakomybė už prekybą žmonėmis ar su ja susijusiomis veiklomis yra numatyta šiuose LR Baudžiamojo kodekso straipsniuose: BK 147 „Prekyba žmonėmis“, BK 147(1) Išnaudojimas priverstiniam darbui ar paslaugoms, BK 147(2) Naudojimas asmenis priverstiniu darbu ar paslaugomis, BK 157 Vaiko pirkimas arba pardavimas.

Tarptautinė Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio judėjimo federacija nustato tris nelaimių klasifikacijas: stichinės nelaimės, stichiniai pavojai, kuriuos padidino žmonės, ir nelaimės tiesiogiai sukeltas žmonių. Stichinės nelaimės yra tropinės audros, potvyniai, žemės drebėjimai, cunamiai, ir panašiai. Gamtiniai pavojai, kuriuos padidina žmonės, yra nelaimės, kylančios dėl gamtos pavojų, kurie nebūtų įvykę arba būtų iš esmės sušvelnėję, jei ne tam tikras žmogus veiksmai. Kai kurie pavyzdžiai yra miškų naikinimas, dėl kurio smarkių liūčių metu įvyksta nuošliauža, ir bereikalingas cunamis ir audros žala, atsirandanti dėl pernelyg didelių statybų šalia paplūdimių. Tiesiogiai žmonių sukeltų nelaimių pavyzdžiai yra ginkluoti konfliktai ir pramoniniai įvykiai, pvz. kaip sprogimai⁸⁴. Dėl visų šių išvardintų nelaimių, vienaip ar kitaip gali nukentėti žmonės, t.y. būti sužeisti arba žūti. 2004 m. gruodžio 26 d., Indijos vandenyno povandeninis žemės drebėjimas sukėlė daugybę cunamių. Šalių, besiribojančių su Indijos vandenynu, pakrantėse, žuvo daugiau nei 225 000 žmonių iš 11 šalių. Po cunamių Australijos užsienio reikalų ir prekybos departamentas sulaukė daugiau nei 87 000 telefono skambučių iš australų susirūpinusių dėl šeimos narių ir draugų buvimo vietos. 2005 m. rugpjūčio 23 d. uraganas Katrina smogė Naujajam Orleanui

83 Domantė Platūkytė, „„Čia prekybos vergais nebus“: iš karo ištrūkusios ukrainietės sulaukia įtartinų darbo pasiūlymų, baiminamasi dėl prekybos žmonėmis“, lrt.lt, 2022 m. kovo 21 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1647427/cia-prekybos-vergais-nebus-is-karo-istrukusios-ukrainietes-sulaukia-itartinu-darbo-pasiulymu-baiminamasi-del-prekybos-zmonemis>

84 Reidenberg, *supra note*, 6.

ir sukėlė masinius potvynius dėl sugedusios užtvankų sistemos. Potvyniai apėmė didelę miesto dalį. Naikinimo mastas ir uraganas „Katrina“ buvo beprecedentis, o bendra žala viršijo 81 mlrd. žuvo daugiau nei 1 464 žmonės. Uraganas sunaikino 275 000 namų ir stacionarių telefono linijų, mobiliųjų telefonų bokštų, tiltų ir greitkelių⁸⁵. Nors nėra patikimos ar išsamios statistikos apie kasmet dėl nelaimių dingusių žmonių skaičių, tačiau dėl dažnesnių destruktivių oro sąlygų ir seisminių įvykių tikėtina, kad dėl šių reiškinių padaugėjo dingusių žmonių⁸⁶. Taip pat svarbu apžvelgti karinių konfliktų sukeltus žmonių dingimus. Karo draskomoje Sirijoje, kuri seniai įklimpusi į smurtinį pilietinį karą, per kurį dingo daug Sirijos piliečių. Ginkluotos opozicijos grupės sulaiko kai kuriuos asmenis, o kiti buvo priverstinai dingę. 2019 metais Sirijoje dėl besitęsiančio konflikto buvo užfiksuotas 100 000 tūkstančių dingusių asmenų, kas reiškia vieną didžiausių pasaulyje skaičių⁸⁷. Tikslinga pasakyti, kad 2023 m. spalio mėn. įsiliepsnojęs karinis konfliktas tarp Hamas ir Izraelio jau turi neigiamas pasekmes. Spalio 7 d. „Hamas“ surengė netikėtą teroro išpuolį prieš Izraelį, per kurį, pasak Izraelio vyriausybės, žuvo maždaug 1 400 žmonių, įskaitant mažiausiai 300 karių, jų namuose, muzikos festivalyje ir gatvėse. Nepaisant to, naujienų paveiksle dominuoja naujienos iš Gazos. Taip yra todėl, kad tai, kas dabar vyksta ten, yra neįsivaizduojamo masto humanitarinė nelaimė. Teritorija nėra didesnė nei Oslo savivaldybė, tačiau joje gyvena 2,3 mln. palestiniečių. Po Hamas atakos Tūkstančiai Izraelio bombų buvo paleisti į civilius gyventojus. Nukentėjo mokyklos, gyvenamieji pastatai ir pabėgėlių stovyklos. Nėra duomenų, kiek vaikų buvo palaidota gyvų statybiniuose blokuose po bombų išpuolių⁸⁸, tačiau Nepriklausoma vietinė palestiniečių vaiko teisių organizacija, skirta Vakarų Krante, įskaitant Rytų Jeruzalę, ir Gazos Ruožė

85 Reidenberg, *supra note*, 6.

86 International Commission on Missing, *supra note*: 80.

87 World population Review, "Challenges of comparing missing persons data between countries", 2023. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/missing-persons-statistics-by-country>.

88 Kari Tveito, "Å kreve våpenhvile i Gaza er å velge side. Barnas side", Tidsskriftet Den Norske Legeforening, <https://tidsskriftet.no/2023/11/redaksjonell-kommentar/vapenhvile-na>.

gyvenančių vaikų teisių gynimui ir propagavimui pranešė, kad 830 palestiniečių vaikų paskelbti dingusiais po sunaikintų pastatų griuvėsiais⁸⁹.

Svarbu išskirti dar vieną priežastį dėl ko gali dingti asmenys, tai yra nužudymas. Apie sunkius nusikaltimus pavyzdžiui: pagrobimą, nužudymą, gali būti, jog iš pradžių bus pranešta kaip apie asmens dingimą. Tai priklauso nuo apie dingimą pranešančio asmens turimos informacijos ir tuo metu vyraujančių aplinkybių⁹⁰. Informatikos ir ryšio departamento duomenimis, Lietuvoje 2020 metais užregistruota 110 tyrimų dėl nužudymų, 2021 metais 76 tyrimai⁹¹. Lietuvoje nuo nepriklausomybės laikotarpio matoma nužudymų atvejų mažėjimo tendencijų⁹². Lietuvoje žmogaus teisės į gyvybę apsaugą užtikrina Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (LR BK), šiame įstatyme numatyta griežčiausia, t. y. baudžiamoji, atsakomybė už neteisėtą gyvybės atėmimą. Lietuvos Respublikos BK numatyti šie tyčiniai ir neatsargūs gyvybės atėmimo kitam žmogui nusikaltimai: „Nužudymas“ (129 straipsnis), „Nužudymas labai susijaudinus“ (130 straipsnis), „Naujagimio nužudymas“ (131 straipsnis), „Neatsargus gyvybės atėmimas“ (132 straipsnis). Paprastu nužudymu (be kvalifikuojamųjų (sunkinančiųjų) ir privileijuotų (lengvinančiųjų) požymių) laikomas nusikaltimas, numatytas LR BK 129 straipsnio 1 dalyje. Už šį nusikaltimą numatyta baudžiamoji atsakomybė nuo septynerių iki penkiolikos metų⁹³. Galima situacija, kad gavus pranešimą apie dingusį žmogų, kuris kaip manoma yra nužudytas arba nusikalstamų veikų tyrimo subjektai turi pakankamai duomenų, jog dingusio asmens atžvilgiu padaryta

89 Defense for Children International Palestine, „2,055 Palestinian children killed in Gaza, more than 800 missing“, 2023 m. spalio 23, https://www.dci-palestine.org/2055_palestinian_children_killed_in_gaza_more_than_800_missing.

90 Association of Chief Police Officers, *supra note*, 5:11.

91 Informatikos ir ryšių departamentas, „Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas (forma _3Ž-ITĮ)“, https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=9572&datasource=66965.

92 Sigita Chmieliauskas, „Žmogžudysčių Lietuvoje vertinimas teismo medicininio, etninio, socialinio ir teisinio požiūriu“, (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, Vilnius, 2019), 58, <https://epublications.vu.lt/object/elaba:42312172/>.

93 „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555>.

nusikalstama veika, numatyta LR BK 129 str. Sudėtingiau pradėti ikiteisminį tyrimą, kai žmogus dingsta neaiškiais aplinkybėmis. Tokiu atveju, nesant duomenų, kad tas žmogus gali būti nužudytas, bei neturint duomenų apie dingusio asmens buvimo vietą, pirmiausia ikiteisminio tyrimo įstaigoje pradedamas ikiteisminis tyrimas dėl asmens dingimo. Pavyko sužinoti kiek Kauno apskrityje, specializuotiems padaliniais tiriamuoju laikotarpiu buvo perduota ikiteisminių tyrimų pradėtų dėl dingusių be žinios asmens paieškos, o vėliau perduotas specializuotiems padaliniais vykdančioms sunkių smurtinių nusikaltimų tyrimą ir perkvalifikuota į BK 129 str. 2011 m. 1 ikiteisminis tyrimas, 2012 m. 1, 2013 m. 1, 2014 m. 1, 2015 m. 3, 2016 m. 2, 2017 m. 2, 2018 m. 3, 2019 m. 1, 2020 m. 1. Verta paminėti, didelį atgarsį Lietuvoje buvusį atvejį – du vaikus nužudžiusios motinos byla. Policijos pareigūnai gavo iš vaikų artimųjų pranešimą apie dviejų jų vaikų dingimą. Tuomet buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl vaikų dingimo, vykdoma aktyvi vaikų paieška, po trijų dienų paieškų vaikų kūnai buvo rasti upėje su smaigimo žymėmis ir šis tyrimas peraugo į nužudymo ikiteisminį tyrimą. Tiesa, vaikų kūnus aptiko, kaip vėliau nustatyta, pati nusikalstama veika įvykdžiusi (vaikų motina)⁹⁴. Dar vienas iš visuomenę sukrėtusių nusikaltimų – Ievos Strazdauskaitės pagrobimas. Iš Plungės į Vilnių vykusio mergina 2017 m. Kovo 5-osios vakarą buvo pagrobta greitkelyje ties Elektrėnais. Užpuolikus masino prabangus merginos automobilis. Pagrobėjai užpuolė auką, tyčia sukėlė avariją. Įgrūdę merginą į automobilio bagažinę, nuvežė į Kėdainius, itin žiauriai nužudė, o kūną užkasė aerodromo teritorijoje. Pareigūnai rado merginos automobilį, netrukus ir kūną, galiausiai sučiupo įtariamus žudikus⁹⁵. Be to, galimos situacijos, kad apie kai kuriuos dingusius asmenis net nėra pranešta, o šie dingusieji gali būti nužudyti (pvz., pabėgėliai ar nelegalūs imigrantai). Naujagimiai gimę ir nužudyti

94 Edita Karklelienė, „Alma Jonaitienė atskleidė nusikaltimo detales“, žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d., <http://old.skrastas.lt/?data=2007-12-12&rub=1066819397&id=1286446897>.

95 Andriušis Skirmantas, Prancūnas Petras, Jakimovienė Sigita ir Bataitytė Rasa, *Lietuvos policijai – 100 Pareitis dabartis ateitis* (Vilnius, Alma Littera, 2018), 205.

taip pat gali būti laikomi dingę be žinios. Tokie atvejai neretai minimi straipsniuose apie vaikų nužudymą⁹⁶. Vienas iš tokių atvejų Prancūzijoje, kai motina nuo 1989 iki 2006 metų nužudė 8 naujagimius⁹⁷. Šiaurės Nyderlanduose motina prisipažino, kad nuo 2003 iki 2009 metų nužudė 4 kūdikius⁹⁸. Abi motinos slėpė savo nėštumą, savo naujagimius nužudė netrukus po jų gimimo, todėl be jų daugiau niekas nežinojo apie šiuos nužudytus vaikus. Šiais atvejais žmogžudystės, padarytos prieš keletą metų, atskleistos tik dėl to, kad atsitiktinai buvo aptiktos kūdikių lavonėlių dalys. Veiksniai įtakojantys nužudymus yra: alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimas, menkas išsilavinimas, bedarbystė, skurdas, konfliktai artimoje aplinkoje.

Apibendrinus galima teigti, kad visos išvardytos priežastys yra labai skirtingos, ir kai kurios mūsų šalyje pasitaikančios labai retai, kaip asmenų pagrobimai, kai žmonės tampa nužudymo aukomis, o kitos, kaip vaikų dingimai, netyčiniai ir trumpalaikiai dingimai sudarantys pagrindines dingimo priežastis.

Išvados

Taigi atlikus įvairių šalių dingusių be žinios asmenų apibrėžimą, autorės nuomone, Lietuvoje dingęs be žinios asmuo tai – mažametis, nepilnametis, pilnametis asmuo, kurio buvo vieta artimiesiems yra nežinoma, dėl to, kad jis nenori apie save pranešti, yra pasiklydęs, dėl sveikatos problemų praradęs nuovoką, tapo nusikaltimo auka, tapo nelaimingo atsitikimo arba stichinės nelaimės, karinio ginkluoto konflikto auka, žuvo eismo įvykyje, paskendo, įvyko natūrali mirtis, pabėgo dėl konfliktų šeimoje, patiriamu smurto, griežtų auklėjimo sąlygų, yra paguldytas ligoninėje kaip neatpažintas asmuo, pristatytas į morgą kaip neatpažintas lavonas, dingio migracijos metu, nusižudė.

---

96 Chmieliauskas, *supra note*, 98: 22.

97 "France infanticide mother's 'relief' after confession", BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-europe-10814669>

98 „Sietske H. verstikte haar vier baby's“, <https://nos.nl/artikel/198649-sietske-h-verstikte-haar-vier-baby-s>

Demografinė gyvenamoji vieta suponuoja skirtingas dingimo priežastis ir tendencijas. Tai įtakoja šiuolaikinis gyvenimo būdas, konkrečioje šalyje vykstantys socialiniai, ekonominiai procesai, žmonių mobilumas, atviros valstybių sienos, galimybių gausa. Asmenys tampa nusikaltimo aukomis, yra pagrobti, žūsta stichinių nelaimių metu, žūsta karinių, ginkluotų konfliktų metu, asmenys žūsta eismo įvykyje, netenka nuovokos ar nesiorientuoja aplinkoje, serga psichikos, senatvinėmis ligomis; nusprendžia nusižudyti; įvyksta nesmurtinė mirtis; dėl nelaimingų atsitikimų: tai pat dėl aplinkybių kurios nesusijos su mirtimi tokių kaip išvykimas slaptai gydytis, dirbti, mokytis, yra sulaukyti teisėsaugos institucijų ar tiesiog nenori artimiesiems pranešti apie savo buvimo vietą; pabėga iš namų dėl patiriamo smurto, buitinių konfliktų, kitų sunkumų.

Lietuvoje dažniausios dingimo priežastys yra - sąmoningas ryšių nutraukimas su artimaisiais, savižudybė, pasiklydimas dėl demencijos, vaikai pabėgę iš namų, specialiųjų auklėjimo ir globos įstaigų, retai Lietuvoje asmenys tampa tokių nusikaltimų kaip nužudymas, prekyba žmonėmis, pagrobimo aukomis. Užsienio šalyse tendencingomis dingimo priežastimis yra vieno iš tėvų vaiko pagrobimas, vaiko pagrobimas, kai tai padaro nepažįstamas asmuo, netyčinis vaiko dingimas, vaikai ir suaugusieji dingę migracijos metu, nelaimė, nužudymas, dėl vykstančių karo Ukrainoje pabėgėliams išaugo rizika tapti prekybos žmonėmis aukomis, dėl karinio konflikto tarp Hamas ir Izraelio žmonės tampa pagrobimo aukomis ir ieškomi po bombarduojamų miestų griuvėsiais.

THE CONCEPT OF THE PHENOMENON OF MISSING PERSONS, SOCIAL AND CRIMINOLOGICAL REASONS

Andrija Pačinskaitė

Mykolo Romerio Universitetas

E-mail andrija.pacinskaite@gmail.com

Summary. The article analyzes and names the concept of the phenomenon, since both in Lithuania and in some foreign countries, there is no precise definition of a missing person. The phenomenon of missing persons was looked at through social and criminological prisms, because as times change, the reasons why persons disappear increase. Demographic residence implies different causes and trends in disappearances. This is influenced by the modern way of life, the social and economic processes taking place in a specific country, the mobility of people, the open borders of states, and the abundance of opportunities. This article aims to reveal the reasons why people go missing. The article discusses the rare and relevant causes of disappearance these days. The goal was realized after the analysis of scientific literature, international documents, legal acts of the European Union, and statistical data's, why people go missing.

Keywords: missing person, criminological and social reasons for disappearance of person.

MOKSLINĖS MINTIES ŠVENTĖ 2023

Studentų mokslinių straipsnių rinkinys

Mykolas Romeris
universitetas

Vilnius, 2023

REDAKTORIŲ KOLEGIJA

Prof. dr. Eglė Bilevičiūtė (pirmininkė)
Dr. Kristina Kenstavičienė (vykdančioji redaktorė)

Prof. dr. Virginijus Bitė
Doc. dr. Raminta Bardauskienė
Prof. dr. Lyra Jakulevičienė
Doc. dr. Juozas Valčiukas
Prof. dr. Agnė Tvaronavičienė
Doc. dr. Dovilė Sagatienė
Prof. dr. Romas Prakapas
Prof. dr. Odeta Merfeldaitė
Prof. dr. Snieguolė Matulienė
Prof. dr. Birutė Pranevičienė
Prof. dr. Giedrė Valūnaitė-Oleškevičienė

Straipsnių recenzentai:

Aistė Augustauskaitė-Keršienė, Dainius Bernotas, prof. dr. Eglė Bilevičiūtė, doc. dr. Tomas Butvilas, doc. dr. Miglė Černikovaitė, prof. dr. Ieva Deviatnikovaitė, doc. dr. Jolita Dudaitė, dr. Gintarė Gulevičiūtė, prof. dr. Valdonė Indrašienė, Evelina Ivanauskienė, doc. dr. Violeta Jegelavičienė, prof. dr. Brigita Kairienė, Remigijus Kalašnykas, Agata Katkonienė, prof. dr. Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė, dr. Pavelas Kujalis, Rūta Latinytė, prof. dr. Snieguolė Matulienė, prof. dr. Odeta Merfeldaitė, prof. dr. Lina Mikalonienė, dr. Jolita Miliuvienė, prof. dr. Liudmila Mockienė, Dovilė Murauskienė, prof. dr. Lina Novikovienė, prof. dr. Andrejus Novikovas, Brigita Palavinskienė, Alina Petrauskienė, doc. dr. Jolanta Pivorienė, prof. dr. Romas Prakapas, doc. dr. Asta Railienė, prof. dr. Rita Raudeliūnaitė, prof. dr. Vainius Smalskys, prof. dr. Andrius Stasiukynas, Ilona Šaltė, prof. dr. Giedrė Valūnaitė-Oleškevičienė, Marius Venskus, dr. Linas Žalneriūnas, doc. dr. Gintautė Žibenienė.

Visos leidinio ir leidybos teisės saugomos. Šio leidinio arba kurios nors jo dalies negalima taisyti, dauginti ar kitaip platinti autoriui ir leidėjui nesutikus.

© Autorių kolektyvas, 2023

ISSN 2783-8196

© Mykolo Romerio universitetas, 2023